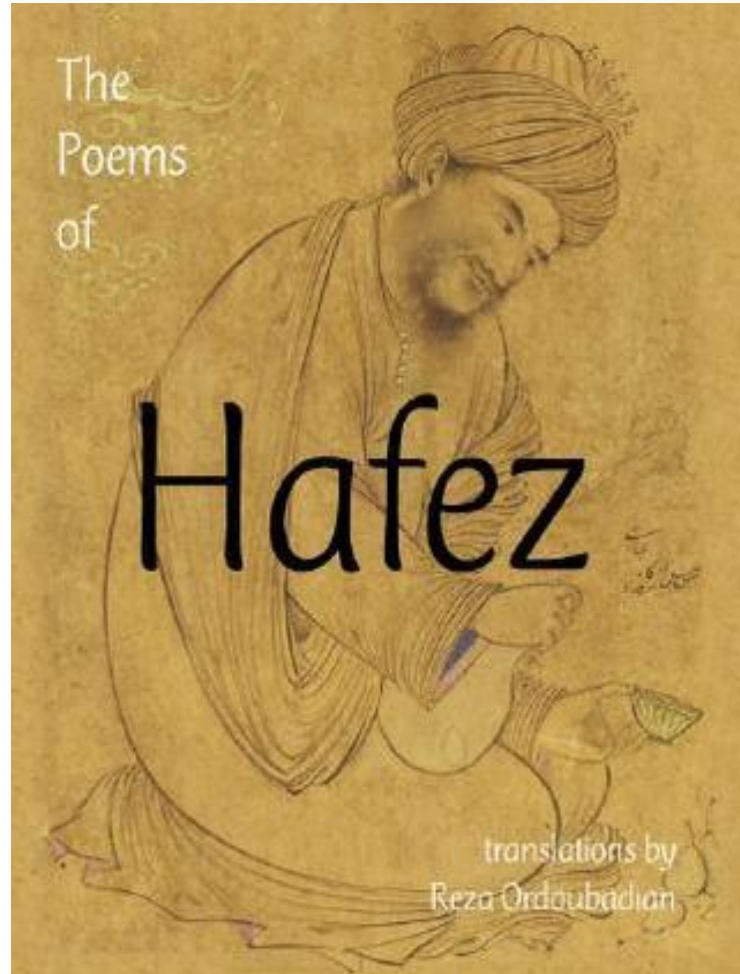

نگاهی به زندگی و احوالات لسان الغیب خواجه شیرازی:

- نام اصلی : خواجه شمس الدین محمد بن بهالدین محمد شیرازی
- زادروز : خود ۷۲۷ هجری قمری (شیراز ، استان فارس)
- وفات : شیراز
- جایگاه خاکسپاری : حافظیه ، شیراز
- در زمان حکومت : فرمانروایی آل اینجور ، مظفریان ، تیموریان
- لقب : لسان الغیب ، ترجمان الاسرار ، لسان العرفا و ناظم الأولیا
- سبک شاعری : سبک عراقی
- دلیل سرشناسی : غزل سرایی بزبان فارسی

خواجه شمس‌الدین محمد بن بهاء‌الدین محمد حافظ شیرازی (زاده ۷۲۷ هجری قمری - درگذشته ۷۹۲ هجری قمری در شیراز)، مشهور به لسان‌الغیب، ترجمان‌الأسرار، لسان‌العرفا و ناظم‌الأولیاء، شاعر فارسی‌زبان سده هشتم هجری قمری است. بیش‌تر شعرهای او غزل است. مشهور است که حافظ به شیوه سخن‌پردازی خواجه کرمانی گرویده. آگاهی‌ها درباره تحصیل و تدریس حافظ فقط از اشاره‌های خودش در شعرها و نیز مقدمه‌ای است که محمد گلندام در نهایت اختصار نگاشته است. او در طول زندگی با بسیاری از سلاطین و بزرگان تعامل داشت و با اهل علم و ادب و شعر هم‌نشینی می‌کرد و از احوال صوفیان و درویشان زمانش هم باخبر بود؛ اما خودش هرگز در هیچ یک از این گروه‌ها قرار نگرفت. حافظ هیچ‌گناهی را سنگین‌تر از مردم‌فریبی و ریاکاری نمی‌دانست و همواره به اهل تظاهر در اشعارش می‌تاخت.

مکتب حافظ رندی است و رند و رندی اساسی‌ترین اصطلاح در شعر و جهان‌بینی حافظ است. بیشتر صاحب‌نظران بر آنند که حافظ غزل فارسی را به اوجی رساند که دیگر هرگز تکرار نشد. شعر حافظ دارای سه فضای عاشقانه و عارفانه و مدحی است. در اثرپذیری حافظ از قرآن تردیدی نیست. انقلاب حافظ در غزل، که همانا سرودن ابیات معنای مستقل باشد، تحت تأثیر سبک قرآن بوده است. او عناصر جهان‌بینی رندانه‌اش را و امدار فردوسی، خیام، سنایی، عراقی، عطار و مولوی است.

خواجہ حافظ شیرازی کی منتخب غزلوں کا منظوم اردو ترجمہ :

منظوم ترجمہ از ڈاکٹر خالد حمید :

لا کے مے کر اے ساقی دوائے دردِ بسملِ ہا
کہ عشق آسان لگا پہلے، پڑیں پھر بیش مشکل ہا
تری خوشبوئے نافہ، جب صبا طرے سے کھولے گی
کرے گی زلفِ مشکیں کی شکن صد پارہ دل ہا
مصلیٰ رنگِ لو مے سے کہ ڈر پیرِ مغان کو ہے
بھلا دیوے کہیں سالک نہ راہ و رسمِ منزل ہا
ہمیں کیا منزلِ جانان میں امن و عیش، جب ہر دم
جرس فریاد کرتا ہے کہ باندھو چل کے محمل ہا
شبِ تاریک ہے، طوفان ہے اور گرداب میں کشتی
ہمارا حال کیا جانیں سبکسارانِ ساحل ہا
بدی کے کام سے آخر میں بدنامی تو ہوتی ہے
چھپے رہتے نہیں وہ راز جو ہیں سازِ محفل ہا
حضورِ چاہتا ہے تو، تو غائب ہو نہ یوں حافظ
وہ مل جائے تو کر دے ترک، دنیائے مراحل ہا

الا یا ایہا الساقی ادر کأسا و ناولہا
کہ عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکل ہا
بہ بوی نافہای کاخر صبا زان طره بگشاید
ز تاب جعد مشکینش چہ خون افتاد در دل ہا
مرا در منزل جانان چہ امن عیش چون ہر دم
جرس فریاد می دارد کہ بر بندید محمل ہا
بہ می سجاده رنگین کن گرت پیرِ مغان گوید
کہ سالک بی خبر نبود ز راہ و رسم منزل ہا
شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین ہایل
کجا دانند حال ما سبکباران ساحل ہا
ہمہ کارم ز خود کامی بہ بدنامی کشید آخر
نہان کی ماند آن رازی کز او سازند محفل ہا
حضورِ گرہمی خواہی از او غایب مشو حافظ
متی ما تلق من تھوی دع الدنیا و اھملہا

غزل حافظ :

اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را
به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را
بده ساقی می باقی که در جنت نخواهی یافت
کنار آب رکن آباد و گلگشت مصلّا را
فغان کاین لولیان شوخ شیرین کار شهر آشوب
چنان بردند صبر از دل که ترکان خوان یغما را
ز عشق ناتمام ما جمال یار مستغنی است
به آب و رنگ و خال و خط چه حاجت روی زیبا را
من از آن حسن روزافزون که یوسف داشت دانستم
که عشق از پرده عصمت برون آرد زلیخا را
اگر دشنام فرمایی و گر نفرین دعا گویم
جواب تلخ می زبید لب لعل شکرخا را
نصیحت گوش کن جانا که از جان دوست تر دارند
جوانان سعادت مند پند پیر دانا را
حدیث از مطرب و می گو و راز دهر کمتر جو
که کس نگشود و نگشاید به حکمت این معما را
غزل گفתי و در سفتی بیا و خوش بخوان حافظ
که بر نظم تو افشاند فلک عقد ثریا را

منظوم ترجمه از ڈاکٹر حمید اللہ:

اگر منظور دل میرا ہو اُس تُرکِ دل آرا کو
فدائے خال و خد کر دوں سمرقند و بخارا کو
پلا شیراز میں ساقی کہ جنت میں نہ پائیں گے
کنارِ جوئے رکناباد و گلگشتِ مصلّٰی کو
دُبائی ہے کہ معشوقانِ شیریں کارِ شہرِ آشوب
دلوں کو اُلٹتے ہیں جیسے تُرکانِ خوانِ یغما کو
ہمارے عشق کی پروا کرے کیوں حُسنِ بے پروا
ضرورتِ آب و خال و خط کی ہے کب روئے زیبا کو
ملامت مت کرو اس کی، خطا ہے حُسنِ یوسف کی
کیا دیوانگی شوق نے رسوا زلیخا کو
کرو مستانہ پن میں جستجو اسرارِ دنیا کی
خرد سے حل نہیں کرتے ہیں عاقل اس معما کو
نصیحت سُن، کہ اے پیارے! عزیز از جان رکھتے ہیں
جوانانِ سعادت مند، پندِ پیرِ دانا کو
برا مجھ کو کہا، خوش ہوں، بہت اچھا کیا تو نے
نوائے تلخِ زیبا ہے لبِ لعلِ شکرِ خا کو
غزل تو نے کہی، موتی پروئے، شعرِ پڑھ حافظ
اُٹائے گا فلک فن پر ترے عقدِ ثریا کو

منظوم ترجمہ از ڈاکٹر حمید اللہ :

صوفی! لے آ کے ہاتھ میں اک صاف جام کو
دیکھ اس میں پھر صفائے مئے لعل فام کو
رازِ درونِ پردہ تو رندوں کے پاس ہے
کیا علم اس کا صوفی عالی مقام کو
عنقا شکار ہو نہیں سکتا ہے، جال اٹھا!
مِلتا نہیں ہوا کے سوا کچھ بھی دام کو
بیٹھے ہیں تھامے اپنے دل کج روش کو ہم
پکڑا ہے جب سے عشق نے اس کی زمام کو
در پر ترے ہزار ہیں خدمت کے حق مرے
اے خواجہ! ہاتھ کھول کے دے اس غلام کو
کھا پی کے عیش کر، کہ نہ ہو آب و دانہ جب
آدم بھی چھوڑ بیٹھے ہے جنت مقام کو
دو ایک گھونٹ پی کے نکل بزمِ یار سے
پایا کسی نے یاں پہ نہ وصلِ دوام کو
عہدِ شباب میں نہ ملا کچھ مجھے اگر
پیری میں کیوں رکھوں ہوسِ ننگ و نام کو
حافظ مرید ساغر جمشید ہے، صبا
جا کر مرا سلام دے اُس شیخِ جام کو

غزل حافظ:

صوفی بیا کہ آینه صافیست جام را
تا بنگری صفای می لعل فام را
رازِ درونِ پردہ ز رندان مست پرس
کاین حال نیست زاہد عالی مقام را
عنقا شکار کس نشود دام بازچین
کان جا ہمیشہ باد بہ دست است دام را
در بزمِ دور یک دو قدح درکش و برو
یعنی طمع مدار وصال دوام را
ای دل شباب رفت و نچیدی گلی ز عیش
پیرانہ سر مکن هنری ننگ و نام را
در عیش نقد کوش کہ چون آبخور نماند
آدم بہشت روضہ دارالسلام را
ما را بر آستان تو بس حق خدمت است
ای خواجہ بازبین بہ ترحم غلام را
حافظ مرید جام می است ای صبا برو
وز بندہ بندگی برسان شیخ جام را